Projekt revitalizace sadu

Dobrosad

... místo, kde se pěstuje dobro.

obec Dobrá
2023

Řešitelé:

TOMÁŠ BERKA

MARKÉTA JEDLIČKOVÁ

MARKÉTA KOZLOVÁ

Dobrosad – místo, kde se pěstuje dobro.

OBSAH

Vize a cíl	3
Kde přesně?	4
Současný stav	5
Cesta k cíli	6
Fáze projektu	7–8
Podobné projekty	9
Stromy, louky, záhony	10
Hmyzí domky	11
Mobiliář	12
Možnosti financování	13
Okénko do minulosti	14–15
Řekli o sadu	16–18
Řešitelský tým	19
Dotazník	20

Vize a cíl

projektu revitalizace
sadu na Vrchách

Základní myšlenka

Latinské slovo „communitas“ znamená v překladu lidské společenství, společnost, obec, ale také vlídnost a družnost. **Cílem projektu** je proměnit zpustlý pozemek na fungující komunitní sad, v jehož rozvoji hraje společenství, tvořené lidmi obce, nezastupitelnou úlohu. Chceme za pomoci občanů vdechnout život prostoru, který bude s vlídností vyzývat občany všech věkových kategorií k družnosti a úctě nejen k sobě navzájem, ale také k přírodě.

Předpokládáme, že se nám vhodnou komunikací podaří vtáhnout občany Dobré do procesu revitalizace tak, že se budou opakovaně zapojovat do aktivit vedoucích k vytvoření příjemného místa vhodného jak k odpočinku, tak ke vzdělávání v environmentálních oblastech.

Odměnou za péči o sad bude lidem, kromě dobrého pocitu a společných chvil, také možnost nasbírat si ovoce či jiné, zde vypěstované, plodiny. Věříme, že hrdost a spokojenost s odvedenou prací povede u obyvatel k vytvoření pouta k tomuto místu a sníží se tak riziko vandalismu.

Společnými silami bychom rádi vytvořili Dobrosad – místo, kde se pěstuje dobro…

Kde přesně?

Kde se nachází zájmové území?

Místo, kde vzniká Dobrosad:

Zamýšlené úpravy se týkají parcely 1862/22 k. ú. Dobrá u Frýdku-Místku. Jde o obecní pozemek o rozloze 1, 42 ha vedený v katastru nemovitostí jako "ovocný sad", ke kterému vede obecní cesta.

Pozice zájmového území v katastru obce Dobrá

Detail parcely 1862/22

Současný stav

Jak to v sadu vypadá nyní (březen 2023)?

Prostor pro změnu je obrovský.

Současný stav připomíná džungli. Vyskytují se zde však prvky (lokality ocúnú, kapradin, travnatých porostů), které slouží jako úkryt pro zvěř či hmyz, a u kterých bude maximalní snaha o zachování. Mnoho stromů je napadeno jmelím, je zde velké množství náletových dřevin. Některé se dají využít/ponechat jako útočiště ptactva nebo prvky pro děti.
Z konzultace s odborníky vyplynulo, že mezi mnoha starými stromy je i několik, které na staří netrpí a zaslouží si zachovat, neboť jsou schopny i nadále plodit. Promyšlená intervence by dle odborníků mohla vést ke vzniku místa s mnoha funkcemi (rekreační, samozásobitelskou, vzdělávací, aj.). Více podrobností uvádí situační zpráva pomologa Tonyho Skřipčáka, která je součástí tohoto dokumentu.

Cesta k cíli

Jakým způsobem chceme dosáhnout výsledku?

Pro obnovu sadu bude potřeba:

- Získat podporu obce – zamýšlené místo realizace leží na obecním pozemku, konkrétně se jedná o parcelu 1862/22 k. ú. Dobrá u Frýdku-Místku vedenou jako „ovocný sad“. Jedná se tedy o obnovu a zpřístupnění již stávajícího sadu, který byl vysazen v roce 1952.
- Oslovit občany obce a důkladně vysvětlit možnosti a přínosy, které revitalizovaný sad přináší. Zvýšit angažovanost komunity, zapojit ji do plánovaných terénních prací a prostřednictvím společných brigád vytvořit společenství lidí, pro které bude toto místo důležité. Maximalizovat snahu o zapojení a spolupráci s obecními spolky, např. včelařů, myslivců, skautů či maminek s dětmi.
- Vzdělávat se v tématu obnovy sadů, v možnostech zachovávání starých a krajových odrůd stromů, setkávat se s odborníky v těchto oblastech.
- Podporovat v místě sadu biodiverzitu (zachování torz starších stromů, ponechání vybraných dřevin a travnatých míst, vytvoření broukovišť, hmyzích domků apod.).
- Zvolit vhodnou ochranu proti zvěři, která by mohla vysázené stromy poškodit.
- Využívat ekologické postupy při hospodaření v sadu.
- Otevřít sad veřejnosti, učinit z něj oblíbenou zastávku procházek občanů i místo vzdělávání.
- Vytvořit v sadu zákoutí pro odpočinek všech věkových kategorií (přírodní hrací prvky pro děti, vzdělávací tabulky pro dospělé, lavičky s výhledem).
- Pečovat o sad individuálně i společně např. v rámci Ekodnů nebo brigád (sečení, zalévání, sběr ovoce aj.).

Fáze projektu

Podrobné rozpracování jednotlivých etap revitalizace a jejich časová náročnost - část I.

První fáze

- Provedení rekultivace plochy sadu se zapojením veřejnosti, při níž dojde k odstranění náletů, plevelných rostlin a keřů, k odstranění starých, nemocných stromů, které nemohou být po poradě s odborníky zachovány.
- Zajištění odborné péče o zachované staré stromy tak, aby bylo možno zvýšit jejich plodnost a zajistit jim vhodné podmínky pro obnovu. Odstranění jmelí.

Stěžejní kroky této fáze mohou proběhnout v průběhu jednoho roku od schválení záměru v závislosti na vegetačním období, doplňkové úpravy budou prováděny průběžně.

Druhá fáze

- Vytvoření základních zákoutí v blízkosti zachovaných stromů či na místech s pěkným výhledem do okolí. Zákoutí budou tvořená vhodným mobiliářem v souladu s územním plánem obce – může se jednat o herní lavičky či houpačky na stromech.
- Podporovat biodiverzitu vytvořením broukovišť z torz starých stromů, umístěním hmyzích domečků na vhodná místa, ptačích budek či vytyčením míst pro možnou výsadbu květinových pásů apod.

Druhá fáze může proběhnout ihned v návaznosti na ukončení první fáze, délka jejího trvání se může pohybovat v řádu několika týdnů až měsíců.

Třetí fáze

- Vysázení nových stromů a keřů po poradě s odborníky, s důrazem na zachování starých a krajových odrůd. Výsadba proběhne v rámci dobrovolnické akce (např. v rámci tradiční akce Ekoden) pod odborným dohledem.

Během prvních dvou fází dojde k základní obnově a zpřístupnění sadu na Vrchách. Celková délka tohoto procesu se pohybuje okolo jednoho roku od schválení záměru, v závislosti na sezónnosti vykonávaných prací.

Fáze projektu

Podrobné rozpracování jednotlivých etap revitalizace a jejich časová náročnost - část II.

Čtvrtá fáze

- Proměna sadu v "živou učebnici" umístěním popisných cedulí (přírodovědných jevů, popisu odrůd, druhů, míst pro život hmyzu, aj.).
- přidání dalších herních prvků, mobiliáře a dalších prvků, jejichž počet bude záviset na dostupných financích

Délka prací je odhadována na několik týdnů až měsíců. V této fázi by se již dalo začít s terénními vzdělávacími semináři v sadu za účasti spolku zahrádkářů a Komise pro životní prostředí a rozvoj obce.

Pátá fáze

V případné dalších fází by v obnoveném sadu mohla být umístěna menší stavba.

Navrhované možnosti pro tuto stavbu jsou:

- Kříž s posezením – za předpokladu, že nebude možná domluva s majitelem na opravě a obnově stávajícího a historicky významného kříže s posezením na parcele 1862/8 k.ú. Dobrá u Frýdku-Místku

- Výhledový rám – jestliže se po obnově sadu ukáže místo vhodné k jeho realizaci

- Budka pro skladování nářadí, popř. instalace kamerového systému (nutno vyřešit otázku napájení, v sadu není elektrická přípojka)

Rozsah čtvrté fáze závisí na množství prostředků, které se podaří získat z veřejných zdrojů. Charakter stavby realizované v páté fázi musí být případně v souladu s územním plánem obce.

Podobné projekty

Ukázky toho, že kde je vůle, je i cesta.

Projekty podobného ražení nejsou v dnešní době ojedinělé. Proto jsme se mohli inspirovat, mnohdy doslova za humny:

- Sad **v Rožnově pod Radhoštěm**
  - podrobné informace o projektu **zde**
- Sad **ve Velkých Karlovicích**
  - podrobné informace o projektu **zde**
- Sad **v Hostětíně**
  - podrobné informace o projektu **zde**
- Luční sad **Spolku Kapradí**
  - podrobné informace o projektu **zde**
- Sad **Hukvaldy**
  - podrobné informace o projektu **zde**

Luční sad (Opava)

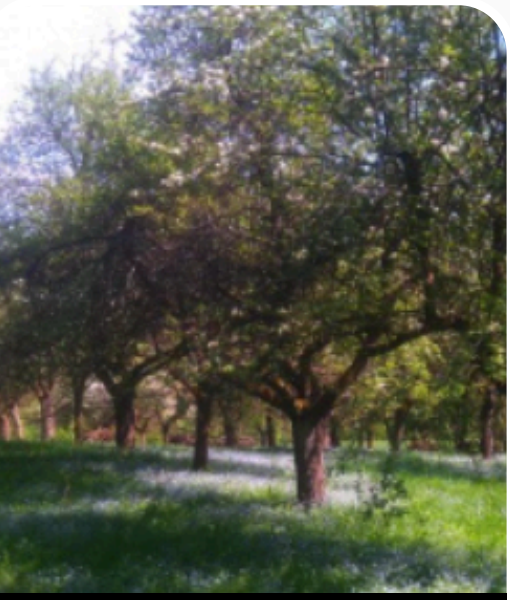

Rožnov p. R.

Velké Karlovice

Hostětín

Stromy, louky a záhony

Ukázky prvků, které by Dobrosadu slušely.

Přínosy jednotlivých prvků

Sad bez ovocných stromů byl nebyl sadem. Stromy dávají kromě úrody také stín vyzývající k odpočinku v parných dnech. Poskytují ochranu půdy před erozí, přispívají k čištění ovzduší. Květnaté louky poskytují důležitý prostor pro biodiverzitu, slouží jako zdroj potravy pro hmyz a další drobné druhy zvířat a v neposlední řadě jsou esteticky příjemné a přispívají kk estetickému pozvednutí krajiny. Mezi benefity záhonů patří vedle produkce potravin také zlepšení kvality půdy, podpora biodiverzity a ochrana před erozí půdy. Nelze opomenout edukativní přínos pro občany, zejména děti, z nichž mnohé se s principy zemědělství v rodinách běžně nesetkají.

Staré odrůdy stromů, které je možné pěstovat na podnoži A2:

Spartan
Idared
Parména zlatá zimní
Ontario
Cox Orange
Moravská Jadernička
Průsvitné letní
Smiřické vzácné
Malinové Holovouské
Královnino
Královská krátkostopka

Hmyzí domky a broukoviště

Proč mají tyto prvky v krajině své místo?

Význam hmyzích domků a broukovišť

Hmyzí domky a broukoviště poskytují životní prostor různým druhům hmyzu, jako jsou včely (i samotářky), motýli, brouci a další. Tyto struktury jsou důležité pro udržení ekosystémů, zajištění přirozeného opylování a biologické kontroly škodlivých druhů.

Mobiliář

Aneb sedne si to?

K čemu slouží v sadu mobiliář?

Mobiliář poskytuje návštěvníkům sadu pohodlná a funkční místa pro posezení, odpočinek a relaxaci. Může být využíván pro různé odpočinkové aktivity, jako jsou pikniky, venkovní obědy, nebo hry. Vhodně zvolené lavičky přispívají k estetické hodnotě sadu a mohou být doplněny o funkční prvky - např. květinové či bylinkové záhony. V plánu je také zbudování drobných herních prvků pro děti, jako jsou houpačky nebo šplhadla. Výhledově bychom rádi instalovali také edukativní tabule s informacemi o sadaření, podpoře biodiverzity, hmyzu atd.

Možnosti financování

Nejsme na to sami!

Podobné projekty jsou podporovány také různými granty, fondy, dotacemi. Bude-li chuť a vůle, dá se uvažovat o financování například z těchto zdrojů:

Nadace Via
Místo, kde žijeme

- podpora aktivních lidi, kteří chtějí změnit k lepšímu místo, kde žijí. Cílem je, aby se lidé více zajímali o veřejný prostor, podíleli se na zlepšování sousedských vztahů, navzájem si důvěřovali, přispívali k soběstačnosti místních společenství a vytvářeli si hlubší vztah ke krajině.
- více o projektu **zde**

IROP 2021 - 2027
Zelená infrastruktura měst a obcí

- cílem této oblasti je budování zelené infrastruktury měst a obcí pro zkvalitnění života a eliminaci dopadů klimatické změny na život obyvatel.
- více o možnostech a podmínkách **zde**

Agentura ochrany přírody a krajiny
Zeleň rostoucí mimo les

- více kategorií a typů dotací, možnosti **zde**

Okénko do minulosti část I.

aneb historie se opakuje

Úryvek z knihy U nás v Dobré, Rostislav Vojkovský vydáno v Dobré v roce 2010

. . .

Mimořádně výhodné polohy jižních svahů Vrchů si všimli naši pomologové dávno. Za **první zmínku o zřízení sadu** na Vrchách musíme považovat zápis ze schůze **spolku Preizler z 18. ledna 1948**. Tehdy bylo řečeno poprvé, že je třeba „usilovati o zřízení ovocného sadu a stromořadí“. Také měla být v Dobré podle doporučení zahrádkáře a pomologa Jaroslava Ludvíka Mikoláše ovocnická školka a více ovocnických zahrad. Za osobní úkol zřídit v Dobré sad si vzal **Eduard Skotnica**. Spojil se radou a pomocí s jinými dobrovolníky a svou téměř posedlostí podařilo se mu zdánlivě nemožné. Započalo se v roce 1953 — a ještě o pět let později čteme v závazku mládežníků „vypomáhat v družstevním sadě na Vrchách“. Přípravy trvaly dlouho, byla to namáhavá práce připravit pro tolik stromů půdu. Práce na zakládání sadu byla nesmírná dřina bez techniky, jen s krumpáči v kamenité půdě. Musely být vykopány stovky jam průměru 1 metr a hloubky 60 cm. Nejdříve dva hektary níže, pak další dva po cestu a nakonec i za cestou. **Chodili pomáhat všichni** — kolektivy Jednoty, školáci, brigádníci, také rodina. Co budeme dělat v neděli — jde se do sadu, byla odpověď. Též dřevěnou boudu, v níž byl i »pecek« (totiž kamínka) stavěli vesměs dobrovolníci hodně hodin a dní. K té boudě se chodilo na výlety, dalo se tam zatopit, posedět.

. . .

Okénko do minulosti část II.

aneb historie se opakuje

Úryvek z knihy U nás v Dobré, Rostislav Vojkovský vydáno v Dobré v roce 2010

. . .

Pak se do ní nastěhovali nelegálně mládežníci a mládež si z boudy udělala »bunkr«, jenž jednu dobu využívali i včelaři. Opodál byl vyhlouben rygol — příkop na zachytávání dešťové vody. Té se pak používalo na zalévání. Studnu kopat v těch místech bylo by nadlidskou dřinou. **Zasazené stromy rodily za 3—4 roky** a úroda byla velmi dobrá, švestky ze sadu se úspěšně prodávaly — a byly prý výborné na bramborovém placku. Sad byl dobře založený, ale odpočátku se o něj málo dbalo. Už po 8—10 letech počal skomírat. Hodně lidí chodilo ovoce sklízet bez povolení a kradlo jej. Na schůzích bylo projednáváno, zda sad oplotit nebo hlídat. Hlídání nepomohlo. Přijížděli lidé i z města a s auty a odváželi úrodu, aniž by kdokoliv co zaplatil. Sad je vidět zdaleka, jeho rozloha je 5,54 hektaru, a je škoda, že měl tak krátký osud. Konec sadu, který je dnes po téměř 60 letech v žalostném stavu, učinily podle vyprávění pamětníků neshody s vedením zemědělského družstva.

Řekli o sadu

Názory odborníků - část I.

Ing. Bc. Tony Skřipčák
Pomolog, projektant a organizátor výsadeb
Situační zpráva na základě prohlídky dne 10. 3. 2023

Sad v obci Dobrá byl založen v 50. letech minulého století za účelem ekonomicky rentabilní produkce ovoce. Druhový sortiment je zhruba ze ¾ zastoupen jabloněmi, zbývající ¼ tvoří slivoně. Z odrůd se vyskytují především široce rozšířené tržní odrůdy tehdejší doby (*Jonathan, Spartan, Parména zlatá, Croncelské* a další), ale také odrůdy vzácnější (*Gdanský hranáč, Blenheimská reneta*) či odrůdy s úzkou vazbou na místo pěstování (*Gustavovo trvanlivé*). Slivoně zastupuje odrůda *Domácí švestka*. Celková plocha sadu je dnes zhruba 4,76 ha, obci Dobrá připadá 1,42 ha.

Popis současného stavu

Část sadu na parcele obce Dobrá byla původně tvořena zhruba 10 řadami ovocnanů, přičemž první obvodové řady jsou z obou stran osázeny slivoněmi, zbylé řady tvoří jabloně. Dnes je celá plocha prorostlá náletovými dřevinami, zejména pak myrobalány, vyskytují se však také ořešáky královské, třešně ptačí či jasany. Dlouhodobost tohoto stavu se znatelně podepsala na původních ovocných dřevinách – kvůli zastínění je většina spodních partií ovocných stromů proschlá. Nejzásadnějším problémem u jabloní je však výskyt jmelí, kdy zhruba 2/3 z nich jsou napadeny tak silně, že jejich záchrana je nemožná. Shnilé plody pod stromy, jež dosud napadeny nebyly nebo je výskyt jmelí v začátcích, dokazují, že i přes absenci jakékoliv péče stále plodí. Některé ze slivoní jsou celé nebo téměř suché a je pravděpodobné, že přežívající budou napadeny virovými neštovicemi slivoní (šarka). Mumifikované plody na větvích i pěkné přírůstky v horních partiích některých stromů však dokazují, že i zde půjde nalézt stromy vhodné k ponechání.
I přes tento na první pohled neutěšený stav je možné říct, že pokud budou provedeny promyšlené a citlivé zásahy, je plocha sadu místem s obrovským potenciálem pro využití k mnoha účelům – rekreačním, přírodním, samozásobitelským, krajinářským, vzdělávacím a kulturním.

Řekli o sadu

Názory odborníků - část II.

Cíl

Cílem projektu by mělo být s maximálním možným využitím současných prvků citlivě revitalizovat současný zpustlý a těžko prostupný sad na lákavé a dlouhodobě udržitelné místo, které bude sloužit širokým skupinám občanů. Jako dílčí cíle je možno určit vybudování lokality lákavé k procházkám a relaxaci, další podpora funkční biodiverzity v oblasti, záchrana kulturního dědictví v podobě starých a krajových odrůd ovoce a také možnost samozásobení místních obyvatel plody z těchto dřevin. Nejde však pouze o místo samotné, ale také o podporu komunity a pospolitosti občanů, cílem je vznik lokality, kterou si místní obyvatelé sami vybudují a následně budou využívat, což povede k vytvoření silné vazby na toto místo a projeví se kladně v jeho dlouhodobé udržitelnosti. V neposlední řadě je žádoucí doplnění těchto aktivit o možnosti vzdělávání se občanů ve formě přednášek a kurzů, což může podpořit rozvoj zahradnických a enviromentálních aktivit v celé oblasti.

Navržený harmonogram

- 3/2023-9/2023 – šíření vize úpravy sadu mezi orgány obce i širší veřejnost, uveřejnění článku v místním zpravodaji
- 3/2023-11/2023 – pozorování a určení odrůd zastoupených na obecní parcele, vytipování perspektivních stromů z původní ovocné výsadby i některých náletových dřevin vhodných k ponechání (ořešák, třešeň ptačí, některé myrobalány), vytipování prvků vhodných k ponechání pro podporu biodiverzity (torza některých stromů apod.)
- 9/2023-11/2023 – přednáška(y) o významu záchrany starých a krajových odrůd, o vizích v sadu a účelu jednotlivých plánovaných akcí apod. pro zástupce obce, spolků i zájemce z řad veřejnosti
- 11/2023-3/2024 – vyčištění (části) parcely od náletových dřevin, likvidace ovocných stromů silně napadených jmelím, první prosvětlovací řezy ponechaných stromů
- 2/2024-3/2024 – likvidace kořenů odstraněných náletových dřevin, kultivace prostoru mezi ponechanými dřevinami

Řekli o sadu

Názory odborníků - část III.

- 3/2024 – začátek přípravy projektu pro 1. etapu výsadby na podzim 2024, financování přes dotační tituly MŽP
- 6/2024-10/2024 – zajišťování potřebných sazenic a materiálu
- 9/2024-10/2024 – přednáška o sázení ovocných dřevin
- 11/2024 – komunitní výsadba ovocných dřevin do prostorů po zlikvidovaných stromech, budou voleny staré a krajové odrůdy s ohledem na historické rajonizace i na zkušenosti místních pěstitelů, výsadba bude doplněna také původními plodonosnými keři
- 11/2024-3/2025 – dle průběhu předchozích akcí pokračování v čištění sadu od nežádoucích dřevin a prosvětlovací řez ponechaných stromů
- 3/2025 – kurz výchovného řezu na nově zasazených stromech
- 3/2025-??? – dle situace příprava případných dalších výsadbových etap, možnosti dalšího vzdělávání

Shrnutí
Sad v Dobré je jedním z posledních biotopů tohoto typu v celé oblasti. I přes jeho současný nedobrý stav je potenciál tohoto území obrovský. Jako výhodu lze vnímat právě fakt, že by zde došlo k transformaci něčeho již existujícího, což je samo o sobě lákavé. Vzhledem k tomu, že stav původních ovocných dřevin se rychle zhoršuje (jmelí, prosychání kvůli nedostatku světla), doporučuji co nejrychlejší zásah, neboť hrozí, že za několik let již nepůjde nic z původní výsadby smysluplně zachránit.

V Ostravě – Staré Bělé, 10.3.2023

Řešitelský tým

Komu projekt dává smysl
a podílel se na jeho přípravě?

Dobrosad je na Facebooku!

Napište nám:

sad.dobrosad@gmail.com

Markéta Kozlová

Učitelka a katechetka

Doberská rodačka, která opět žije se svou rodinou v Dobré. Vystudovala historii, společenské vědy a teologii v Olomouci a Ostravě. Téměř dvě desítky let se věnuje práci s lidmi a pro lidi, nejradši na školách a farách, ale také všude tam, kde je pozvána. Těší se na sdílení a prožívání jednoho z těchto pozvání v Dobrosadu...

Tomáš Berka

Kontrolor kvality

Tomáš je rodákem z Dobré a celý život zde bydlí. Je zde také předsedou Komise pro životní prostředí. Má vystudované environmentální inženýrství a v současné době studuje pedagogickou fakultu na Ostravské univerzitě. Baví ho především jeho rodina a také vše kolem životního prostředí.

Čestmír Jež

Odborný instruktor zahrádkářů

Čestmír se všeobecnému zahradničení věnuje od svých 30 let, ovocnářství zhruba od roku 2002. Od roku 2000 zastává funkci odborného instruktora zahrádkářů v obci Dobrá.

Markéta Jedličková

Geograf a copywriter

Markéta v Dobré vyrostla a nyní zde s rodinou bydlí. Profesně se věnuje mimo jiné zpracovávání geografických analýz, práci s prostorem, udržitelnému rozvoji a fungování komunit.
Ve volném čase píše blog Jaktajedle.cz.